

TEMA CENTRAL

Rehabilitació sobre rehabilitació

Rafael Ros i Penedo

Arquitecte municipal. Ajuntament de Girona.
Director de les obres de rehabilitació.

Rehabilitar un edifici significa no tan sols la seva reparació, reforma i adequació; sinó que, en un sentit molt més ampli, procura la recuperació del patrimoni edificat per a nous usos i noves prestacions. Cal adequar-lo a les necessitats i a la normativa actuals, generant un nou període de vida útil a l'edifici.

El cas de l'antic Cinema Modern és paradigmàtic per la seva història.

No es tracta d'un edifici catalogat, ni cobert amb categories de protecció d'àmbit local i molt menys, d'àmbit nacional. Tan sols disposa del resguard propi de tipus ambiental, en formar part del conjunt del barri Vell de Girona. Així com amb la voluntat, municipal i ciutadana, de recuperar l'edifici tal com era

conegut, per a nous usos, i no haver-lo enderrocat per a la seva substitució.

Més enllà de cap mecanisme de protecció, la seva singularitat radica, d'una banda, en el seu volum edificat i la seva tipologia de grans dimensions, entre el teixit de trama més petita del parcel·lari del Barri Vell; i, d'una altra banda, i molt especialment, en la seva història, farcida de la multiplicitat d'usos que ha anat tenint al llarg del temps. Les seves funcions estan en l'imaginari col·lectiu gironí, i es poden trobar, descobrir i identificar en els elements constructius, quan es practica una rehabilitació integral com la que hem dut a terme, entre els anys 2019 i 2021, a l'edifici de l'antic Cinema Modern.

Col·locació de les bigues de la nova coberta.

Una breu pinzellada històrica

El Cinema Modern, com a tal, s'implanta en aquest edifici del carrer Nou del Teatre números 14 a 18, entre els anys 1976 i 1995. A partir de l'any 1978, es posa en servei la segona sala, la Sala B, per a projeccions d'una oferta més minoritària, com era el cinema d'autor en versió original subtitulada. La sala A es dedica a la funció d'estrenar els títols més comercials del moment.

Des de l'any 1992, l'antiga Sala B del Cinema Modern va passar a ser la Sala Truffaut. Així ha estat anomenada fins a l'actualitat, com a equipament públic, amb projeccions setmanals de Cinema d'Autor. La gestiona el Col·lectiu de Crítics de Cinema de Girona, un grup format per cinèfils i crítics de cinema, que es va crear l'any 1990 amb la intenció de fomentar el cinema d'autor i en versió original subtitulada.

A l'any 2001, l'edifici passa a propietat municipal. L'any 2008, s'enderroca la coberta de la Sala Gran per raons de seguretat, degut al seu mal estat. Entre els anys 2015 i 2018, es redacta el Projecte per a la seva rehabilitació.

Anteriorment, entre els anys 1923 i 1978, l'edifici va formar part de l'obra social de la fàbrica de botons Grober. Una etapa d'esplendor que va durar cinquanta-cinc anys. La Sala Gran va funcionar com a Cinema des de finals dels anys 1930 fins al 1978.

L'edifici existent (antiga casa Cors) permetia la implantació d'un local social amb cafè, cinema i espectacles, on els treballadors de la fàbrica poguessin gaudir de les seves hores d'oci. També hi havia espai per a la construcció d'habitatges socials, destinats a treballadors en situació econòmica precària (l'edifici de la cantonada). Fins i tot, per a la creació d'una escola primària, on els fills dels treballadors gaudissin d'una educació amb garanties (l'edifici on es va ubicar la UNED).

La Grober va aplicar una filosofia d'empresa que, a banda del benefici

econòmic, cercava convertir l'empresa en un àmbit de realització, socialització i promoció personal dels treballadors. A més, fou un suport familiar en unes èpoques en què, ni la societat ni l'entorn administratiu, oferien gaires oportunitats d'educació o de formació. Com a resultat, quedà l'edifici que va arribar, enrunat, a ser objecte de la nostra rehabilitació.

Inicialment, es va constituir amb el nom d'Ateneu Social i Democràtic, una institució lúdica i formativa. Tot i haver estat creada, en un principi, a benefici de treballadors i familiars de la fàbrica, ben aviat es va estendre a tota la població gironina, especialment a les classes socials més desfavorides. L'acció de l'Ateneu anava des de la creació d'un club de futbol a la d'una escola d'Arts i Oficis, de tertúlies i conferències a balls de saló i espectacles lúdics. Es va crear un local de nova planta, a la part central i principal de l'edifici del carrer Nou del Teatre. D'aquesta manera, la part de finca ja construïda (on visqué la família Cors), es remodelà i adaptà per establir-hi, en els baixos, la zona

d'accés i d'entrada; en el primer pis, un cafè i sala de jocs i tertúlia; i, en l'espai del segon pis, les aules de l'escola d'Arts i Oficis, on s'hi feien classes de dibuix industrial, arts decoratives i altres matèries complementàries, de cara a la formació i progrés dels obrers o de joves que hi acudien, acabada la seva jornada laboral. La sala de ball es va construir en el pati que donava al carrer del Portal Nou.

L'edifici va acollir l'Orfeó Cants de Pàtria i, atesa la importància que aquest va adquirir, es va condicionar la tercera planta pels assajos i concerts de l'Orfeó.

Finalitzada la guerra civil, l'any 1940, es va canviar el nom d'Ateneu Social i Democràtic pel de "Fomento de Cultura". Fou a partir d'aquestes dates que la sala es va especialitzar en projeccions cinematogràfiques, col·locant-hi les butaques fixes, fins al final de la seva etapa com a tal, l'any 1978. Al 2008, ja de propietat municipal, es va procedir a l'enderroc de la coberta per motius de seguretat, degut al seu mal estat.

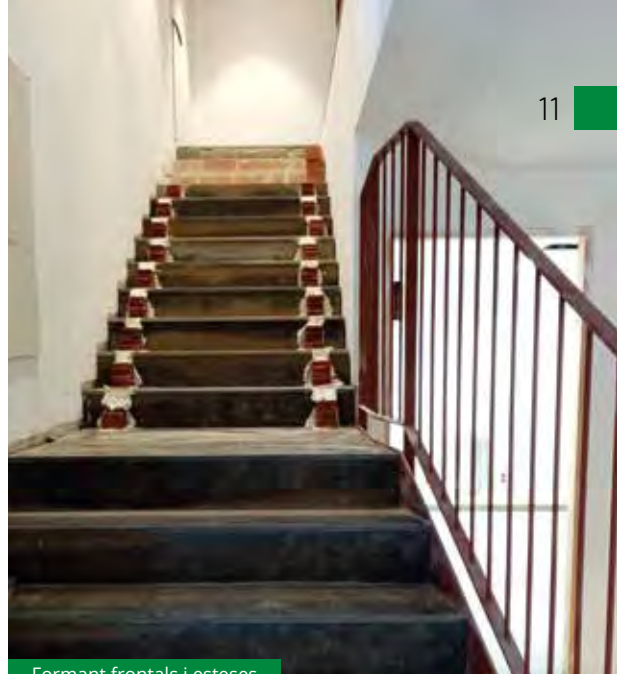
Prèviament, durant una etapa anterior, de vora cent anys, entre 1835 i 1923, l'edifici havia estat propietat de la familiar Cors, durant tres generacions.

La finca situava l'habitatge familiar a la banda del carrer Nou del Teatre, en el mateix emplaçament i amb la mateixa estructura de planta baixa i

tres pisos de l'actual Modern. L'espai que resta de finca del mateix carrer Nou del Teatre, el del carrer Sant Josep i el del Portal Nou, eren zones destinades a horts.

Amb el pas del temps, els Cors aniran realitzant modificacions en tots aquests espais, dotant a la finca d'una certa aura de mansió, lligada amb la posició social que la família anava adquirint i expandint.

Anant encara una mica més enrere en el temps, molt abans, apareix el topònim de La Trilla d'en Bordils, al segle XII, sota el domini útil d'aquesta família de mercaders. L'any 1330, es comencen a fer els primers establiments i l'any 1356, la zona ja es trobava plenament urbanitzada, amb més d'una quarantena de cases. La urbanització es va establir en habitatges adossats, o disposats en renglera, de planta rectangular, amb façana i accés a l'actual carrer Nou del Teatre. L'actual ubicació del Modern correspon a les cases més orientals del carrer, al sud de les quals ubicaven uns horts. Probablement, l'actual estructura de l'edifici de l'antic Cinema Modern prové de la transformació en palauet d'un conjunt, originalment de quatre cases de cos, per a la família Cors. Comptava amb la disposició del vestíbul i les dues escales imperials, per passar després a formar el vestíbul de la planta primera, com avant-sala de la sala de Ball, un cop va ser obra social de la Grober.

Formant frontals i esteses.

Ferides i cicatrius

La fase d'enderroc de les obres es va haver d'executar amb molta cura i mitjans manuals. Era fàcil trobar les cicatrius de totes les transformacions històriques. Per exemple, en forma d'arcs cegats, on s'havien tapat antigues obertures; arcs doblats un a sobre de l'altre, baixant o pujant la cota de les obertures; arcs alts, engaltats per sota amb maons, formant uns altres arcs postissos, no estructurals, que eren els que es veien; llindes en substitució d'arcades mutilades; escales entregades contra un sostre de nova planta, que tapava el buit del seu pas, o contra murets que s'havien aixecat a posteriori; envans doblats treballant estructuralment, bigues cavalcades sobre altres bigues, etc.

La fase d'enderroc de les obres es va haver d'executar amb molta cura i mitjans manuals.

Entre les “sorpreses”, hi ha l'aparició d'uns tirants a l'interior d'un envà, que servien per suportar, des de les bigues de la teulada, el sostre de sota. Aquest corresponia a la segona planta, de bigues de fusta, en un estat molt alt de degradació. Una antiga reparació, observada inicialment des de sota, ens descobria una biga d'acer amb perfil d'“U” posada de pla (sense inèrcia). Hi havia uns cargolats a la seva ànima, que van resultar ser els que rebien i tancaven els tirants que la suportaven, com a estintolament. Un enderroc sense cura ens podria haver provocat un greu perjudici.

Una altra sorpresa va ser trobar unes voltes no estructurals, a manera de fals sostres decoratius, d'una sola capa de maons que, en bona part, disposaven de sostres de biguetes de formigó, treballant estructuralment per sobre, però que en alguns trams no, ja que es trobaven buides, treballant estructuralment a través d'uns envanets interiors de sostremort que suportaven un taulell ceràmic superior i una xapa de compressió. Es van haver de reforçar algunes per sota, i d'altres formant lloses superiorment.

Finalment, en el centre de l'edifici, a la part corresponent al pati, per on s'accedia a la cabina de projecció de la sala Truffaut (on probablement hi hauria hagut un pati més gran i potser una antiga claraboia), ens va aparèixer una biga tipus encavallada. Es trobava engaltada entre dos envans. La vàrem poder treure, un cop fetes totes les comprovacions de prudència i seguretat, en concloure que ja no estava suportant res, abans de tallar-la i retirar-la.

En el cos de planta quadrada que conté el nou plató de gravacions de la planta tercera, les estructures de suport són bigues gelosia de gran cantell, reblonades, de tecnologia d'acer. Per raons acústiques, han hagut de quedar amagades. L'acer apareix des del sostre de la primera

planta cap amunt, com a nova tecnologia, probablement de l'època de la Grober. També hi és en sostres de biguetes i revoltos ceràmics, i en les encavallades ja retirades de la Sala Gran. La transformació de les plantes baixa i primera es fa amb arcs i voltes, probablement de l'època de la família Cors. Les plantes superiors tenien biguetes de fusta.

Curiosament, vàrem trobar el ràfec format per 3 filades de maons i una de teula en molt bon estat. Malgrat la seva volada, s'ha pogut contrapesar bé per darrere, amb el formigonat del sostre inclinat de la coberta, mitjançant un congreny paral·lel, i conservar-lo tal com estava, un cop netejat.

Els materials que assenyalen les èpoques

Els murs i parets que conformen l'estructura vertical del cos principal, amb front al carrer Nou del Teatre,

són de maçoneria de pedra amorterada. És el cas tant de les façanes principal i posterior, com de les parets mitgeres, així com de la majoria de parets interiors de tipus estructural. Es tracta d'un material estès a tota l'alçada de l'edifici, incloses les quatre plantes. Correspon a les primeres construccions i es va respectar en les successives actuacions de rehabilitació. Tan sols quan es formen arcades i voltes, algunes d'aquestes parets desapareixen i queden reduïdes a pilars o pilastres de grans dimensions, de suport de les voltes i arcades que alliberen les parets i generen espais de majors llums o amplades.

En canvi, els sostres trobats ja havien patit reparacions i substitucions: així, a la planta baixa han aparegut biguetes de formigó i entrebigats de volta de rajola ceràmica, probablement de l'època de la Grober. Les escales imperials de pedra sobre voltes de ceràmica, responen també a l'època de conversió dels antics habitatges en palauet. Probablement, aquestes escales substitueixen a les dels

paper ornamental, tot i que una gran majoria són estructurals.

L'edifici conté vint-i-una voltes, la majoria d'elles de rajola de ceràmica i, per tant, corresponents a una època prou moderna com per treballar ja amb l'argila cuita (actuacions dels segles XVIII, XIX i principis del XX).

També les parets de la Sala Gran (antiga sala de cinema o sala de ball) són formades amb maó massís (actuacions ja de principis del segle XX). Els passos laterals, amb biguetes d'acer i revoltons de volta ceràmica, a la planta baixa, i de volta de canó de triple full, a la coberta de la planta de les antigues llotges.

Tan sols a la planta baixa apareixen dues voltes que són de pedra, suportades en parets també de pedra (que es pressuposaven de ceràmica), que han resultat estar en molt bon estat. S'han pogut repicar, netejar i deixar a la vista. La seva posició ocupa la

Reforç de pilars d'obra mitjançant empessilat.

primers habitatges, de tramada recta. Així mateix, el sentit de les biguetes, perpendicular a façana, també està variat respecte de les construccions originals.

Tota la planta primera es troba coberta per voltes: algunes de canó, la majoria de mocador i una de creueria. Ara bé, sobre algunes d'aquestes voltes, han aparegut, també, sostres de biguetes de formigó i entrebigats de volta de rajola ceràmica, com a estructura original, deixant a les voltes un

part central de la planta en una alineació potser anterior a la de les casetes de l'època de La Trilla d'en Bordils, és a dir, anteriors al segle XII. Demostren uns primers usos agrícoles, ateses les trapes superiors, ja fora com a cisternes o com a sitges.

La introducció del ferro a l'edifici es produeix a partir del sostre de la primera planta. En aquest sostre, hi forma un quadre central, probablement una antiga claraboia. A les plantes superiors,

La intervenció de rehabilitació ha procurat ser molt respectuosa amb els elements constructius existents trobats en bon estat, així com amb els elements ornamentals i decoratius.

que podrien ser testimoni de la història i dels diferents usos que ha tingut l'edifici.

A tal efecte, quan s'han pogut deixar a la vista textures o tecnologies, així s'ha fet, procurant que l'edifici sigui testimoni i mostra de la seva història.

Tal com preveia el Projecte, les dues plantes superiors i un badalot d'instal·lacions són, pràcticament, de nova planta. Tan sols s'han conservat la façana principal de pedra, les dues parets mitgeres i l'escala central, amb estructures de volta catalana enguixades. El terç central de la façana posterior, esmicolada per nombroses

obertures corresponents a diferents èpoques, s'ha hagut de refer tot de nou, degut al seu mal estat. La teulada s'ha fet tota nova, amb mesures d'aïllament tèrmic, per tal de garantir l'eficiència energètica. Tan sols s'han conservat els taulells existents sobre la sala Truffaut i sobre el nou plató, essent la resta d'estructures de coberta, noves.

A les plantes baixa i primera és on s'han conservat la major part dels elements constructius i ornamentals trobats.

Com ja ha estat explicat, la troballa, a la planta baixa, de les dues voltes de pedra en bon estat, ha permès la seva recuperació i la posada al descobert de la seva texturització, com a testimoni d'aquests elements constructius i la seva antiguitat. D'altra banda, els elements de pedra existents en el vestíbul, de construcció més recent (com són els arcs, brancals, llindes i les dues escales), han estat netejats i valoritzats, deixant-los tal com els hem trobat.

A la planta primera, la intervenció pretén la recuperació del vestíbul i la galeria que dona a façana com a gran espai fluid i zona de passos perduts. Aquesta, esdevindria subsidiària de la sala gran, que es condicionarà en una segona fase, fruit de l'actuació de disposar arcades i voltes obrint l'espai i guanyant amplada en les intervencions corresponents a la casa Cors i a l'obra social de la Grober.

S'han pogut conservar també els expositors del Cinema Modern, en molt bon estat de conservació, valoritzant-los amb el tractament lumínic interior, així com les antigues taquilles, ornamentals (sense ús, actualment). A més, s'han recuperat les fusteries interiors, dotant a tot l'espai d'un paviment noble de pedra de raig de Sant Vicenç. Un element que

El paviment de la planta noble.

pot arribar a evocar, en la seva doble tonificació (però amb un caràcter molt més orgànic), el "damero" existent. El vàrem trobar sota el paviment de goma "Pirelli" del cinema, en estat molt difícil de recuperar. Les dimensions de les peces, de quaranta per quaranta, es varen escollir ateses les grans dimensions dels espais, molt més proporcionades que les antigues peces de mosaic existents, de vint per vint, que proporcionaven un aspecte ja decadent.

La conservació de les voltes i la necessitat de disposar panells d'absorció acústica, han permès jugar amb llums indirectes que valoritzen les voltes i els espais.

Un dels grans valors del Projecte ha estat la introducció d'un pati interior, a manera de pou de llum. Confereix a aquest espai, i a les dues sales amb voltes de pedra de la planta baixa, un nou caràcter molt més obert i espaiós.

La posició de l'ascensor, com a nova incorporació que garanteix l'accessibilitat universal a tot l'edifici, és estratègica, per tal de poder embarcar i desembarcar bé a totes les plantes.

La façana s'ha reforçat amb un estuc tradicional de calç i pols de marbre planxat. La selecció del color "verd de campament", entre la carta de colors del Pla Especial del barri Vell de Girona, ha tingut un doble sentit: d'una banda, en fer proves, vàrem detectar que feia ressaltar la pedra de brancals i llindes, molt desapareguda amb l'anterior color; i, d'altra banda, entrava en diàleg amb els colors existents a la plaça del Pallol. Es pot considerar la seva posició i dimensió, amb una visió de paisatge urbà, contrastant, per oposició, amb el color granat de la planxa "corten" de la façana posterior del teatre municipal, i amb altres dels colors existents a l'edificació privada de l'entorn.

La segona fase d'obres

Queda ara la segona fase d'obres, la intervenció sobre la Sala Gran, l'auditori que dona sentit al gran vestíbul de la planta primera i als accessos des de la planta baixa. A la fase d'enderroc es varen extreure les quatre grans encavallades; els laterals de la caixa escènica, un dels quals contenia una escala de volta catalana de rajola ceràmica en molt mal estat; i l'estructura de l'antic amfiteatre, així com les escales que, lateralment, hi donaven accés, transitant per sobre les antigues taquilles conservades.

En el curs de l'enderroc hem trobat diferents senyals de l'antiga cabina de projecció, i de l'escala d'accés a aquesta cabina, ja desapareguda.

Pels passos laterals, hem trobat els accessos a les antigues llotges.

No hem trobat, en canvi, cap signe d'una antiga boca d'escenari en forma d'arc de mig punt. Tampoc indicis d'una antiga escala central d'accés a l'amfiteatre, ni la continuïtat de l'amfiteatre pels laterals de la sala, a on s'accedia per les portes encara existents; aspectes, tots ells, que es poden observar en fotografies corresponents a diferents èpoques de l'obra social de la Grober.

La segona fase d'obres ens deixarà una Sala Gran neta, amb un escenari ampliable i reversible. Un espai -tant l'escenari com la platea- molt polivalent, apte per

a actuacions d'exhibició i audició, així com per assaig i residències artístiques.

El pas del temps, l'ús i el pas de diverses generacions

Sovint, la utilització d'espais públics urbans i/o arquitectònics va vinculada al moment i a les persones que les van concebre i crear. Per tant, duren un temps, el temps que aquell grup humà

o aquella generació les fa servir o les renova. Tot en funció de les expectatives creades, l'encert en les inversions, en la ubicació, etc.

Després, corren el risc de caure en l'ostracisme, la decadència i l'abandó. Fins que noves generacions les tornen a posar en valor i les recuperen.

La història del Modern pot fer vàlida aquesta teoria. La vida de la casa Cors s'allarga uns cent anys, corresponent a tres generacions que l'adquireixen, la restauren, la milloren, l'amplien i, finalment, la deixen degradar.

L'obra social de la Grober recupera l'edifici i l'engrandeix, el dota de

nous usos i d'esplendor. La seva vida s'allarga uns cinquanta-cinc anys superant, fins i tot, el període negre de la guerra civil i la postguerra, fins que entra en desús. Cau en un cert oblit, un cop les generacions que hi varen estar vinculades van passant.

El Cinema Modern té una vida més curta. No arriba ni als vint anys, però el seu nom és un nom d'èxit, que perdura en l'imaginari col·lectiu gironí.

Més enllà de la casa Cors, de l'obra social de la Grober o, fins i tot, del bon nom de la sala Truffaut, en ús i en èxit, la rehabilitació que hem dut a terme ha estat la rehabilitació del MODERN.

Esperant poder començar aviat les obres de la segona fase, només podem desitjar molts èxits, una llarga vida i un ús intensiu a la quarta o cinquena versió d'aquest edifici emblemàtic de Girona. I que les actuals i properes generacions el dotin de contingut, en les moltes polivalències que aquests espais emblemàtics possibiliten.

- 1- La taquilla vista per darrere. Es trobava sota la volta de l'escala, encaixada en el mur de maçoneria.
- 2- La teulada es va formar de manera tradicional amb morter de calç, aprofitant les teules velles per formar les cobertores.

Redacció del projecte:

Per part dels serveis tècnics municipals:

Carles Lloret Nadal, arquitecte.

Rafael Ros i Penedo, arquitecte (direcció d'obra).

Anna Tubau Roca, arquitecta tècnica (direcció d'execució).

Joan Grau Pujol, delineació.

Col·laboradors externs:

Blázquez Guanter SLP, consultors d'estructures.

BTT enginyeria, disseny i càlcul de les instal·lacions.

SIS, consultoria acústica.

Albert Pertegas, amidaments i pressupost.

(*) Notes històriques extretes de la memòria de Control arqueològic de Maribel Fuertes Avellaneda i Carles Ribas Blanché.